

Milenko Patković

IZBORI ZA HRVATSKI SABOR 1906. GODINE U OSIJEKU I POBJEDA POLITIKE NOVOG KURSA

Početak XX stoljeća označava čitav niz političkih, ekonomskih i društvenih događaja, kako na međunarodnom planu tako i na planu političke konstelacije južnoslavenskih naroda. Vanjski događaji su vezani za događaje na Slavenskom Jugu, jer su tadašnje velesile zainteresirane za sve južnoslavenske zemlje sa manjim ili većim interesom.¹

Interes velikih sila, kako Centralnih, tako i sila Antante, vezan je za ekspanziju tih blokova na balkansko područje, koje je naročito početkom XX stoljeća postalo interesantno. Ta privlačnost je vezana prvenstveno za geopolitički i strateški položaj južnoslavenskih zemalja. Neposredna blizina Bospora i Dardanela, kao i cjelokupni kompleks Bliskog istoka i Mediterana uopće, navodilo je blokove velesila da se takmiče tko će imati veći utjecaj odnosno prevlast na Balkanskom poluotoku². Stoga će se na ovom području sučeljavati i ukrštati interesi blokova, a oba bloka će svaki na svoj način, voditi bitku za diplomatsko, a kasnije i teritorijalno osvajanje ovih područja. Blokovi će koristiti političku konstelaciju u južnoslavenskim zemljama, koja je odražavala potpunu dezintegraciju uz istovremeno razvijanje političkih pokreta i ideja za stvaranjem zajedničke države Južnih Slavena.³

Prva decenija XX stoljeća je od presudnog značaja za ostvarivanje ideje zajedničkog južnoslavenskog državnog teritorija kako obzirom na sve značajniju ulogu kraljevine Srbije i Crne Gore, tako i na sve intenzivniji rad progresivne omladine za ujedinjenjem na čitavom terenu južnoslavenskih zemalja. Za razvoj hrvatsko-srpskih odnosa na početku stoljeća od eminentnog značaja je 1903. godina, godina hrvatskog narodnog pokreta u kome su značajnu ulogu odigrali i srpski seljaci iz Hrvatske i Slavonije kao i pojedini mlađi političari koji su radili na stvaranju zajedničke političke platforme. »Na taj se način počinje da približava i izjednačava hrvatski i srpski mentalitet. U devetnaestom veku karakterizovana je narodna borba Hrvata i Srba buđenjem, organizovanjem i napredovanjem Hrvatstva i Srpstva svakog zasebice, a mnogo puta i jednoga protiv drugoga, ali narodna borba koja se vodila u dvadestom veku prima sve više oznake rada i borbe za stvaranjem i održavanjem hrvatsko-srpskog narodnog jedinstva. U devetnaestom veku afirmiralo se i do najširih mogućih granica proširilo nacionalno Hrvatstvo i nacionalno Srpstvo, svako zasebno, prema spoljašnjim protivnicima, a i jedno prema drugome. U XX veku afirmira se sve

to više narodno jedinstvo. Ceo napor narodnih protivnika ide za tim da se ovaj proces unifikacije zapreči, da se unificirani elementi razdvoje, a ceo napor naroda ide za tim da se ideja jedinstva izgradi, podrži i što više realizuje.«⁴

Za razvoj političkih odnosa između Hrvata i Srba u Hrvatskoj, Slavoniji i Dalmaciji 1903. godina je od presudnog značaja. Politički pokret 1903. godine povukao je hrvatski i srpski puk u političku borbu, a mlađa generacija hrvatskih i srpskih političara će otpočeti politiku potpunijeg međusobnog približavanja ostvarujući politiku novoga kursa, koji će dobiti svoj puni izraz u Riječkoj i Zadarskoj rezoluciji i izbornoj pobjedi Hrvatsko-srpske koalicije. U vezi s tim od posebnog je značaja utjecaj i izborne pobjede Koalicije u pojedinim regionalnim ili županijskim centrima gdje se inače i odvijao stranačko-politički život i gdje je Koalicija imala svoja glavna uporišta i ishodišta⁵.

II

Svim saborskim zastupnicima isticao je zastupnički mandat 1906. godine, pa je bilo za očekivati, obzirom na izborni sistem, da će se novi saborski izbori održati tekuće godine. Za izbore su vršene obimne pripreme u Hrvatskoj i Slavoniji na kojima je došla do izražaja jedinstvena platforma većine opozicionih hrvatskih i srpskih političkih stranaka u Hrvatskoj, Slavoniji i Dalmaciji. Na ovim izborima Koalicija je trebala da istupi prvi puta kao politički konsolidirana i društveno afirmirana snaga hrvatskog i srpskog naroda. Ona je istovremeno predstavljala totalnu negaciju khuenovštine kao vještačkog političkog fenomena. U propagandnim priprema za izbore izuzetna uloga pripala je opozicionoj štampi koja se sve više čita. Mase su postale politički faktor s kojim su sve političke stranke morale računati.⁶

Tih dana osnovno političko geslo opozicionih političara i izbornih kandidata bilo je: rušenje mađarona, kontrola izbornih listina i onemogućavanje protuzakornosti. U gradu Osijeku opozicioni kandidati imali su pune ruke posla. Koristili su svaku priliku pa već u januaru 1906. godine upotrebljavaju razne manifestacije za praktično sprovođenje politike novoga kursa, tj. što tješnje saradnje Hrvata i Srba Osijeka i šire regije. Stoga je svaka takova manifestacija značila stvaranje raspoloženja koje je bilo imanentno antimadžaronsko. Tako je i Svetosavska beseda, održana u Osijeku 27. I 1906. godine u dvorani Kasina⁷, predstavljala manifestaciju narodne misli. Na njoj su izvođena muzička djela slavenskih kompozitora, prvenstveno srpskih i hrvatskih, te čeških i ruskih. Na besedi je bila najbrojnije zastupljena hrvatska i srpska nezavisna inteligencija, a svi govornici su pledirali za složan i trajni rad Srba i Hrvata.

Ovaj obnovljeni nacionalni pokret Hrvata i Srba grada Osijeka na početku XX stoljeća imao je utjecaja na javljanje i drugih nacionalnih pokreta. Tako se, uporedo s njim, javio pokret i kod osječkih Jevreja. Međutim on je imao ekskluzivni karakter, i zahvatio je jevrejsku omladinu⁸.

O svim političkim zbivanjima vezanim za pripremanje izbora za Hrvatski sabor, osječka opoziciona štampa redovito je građanstvo obavještavala. Tako »Narodna obrana« u trećoj dekadi februara 1906. godine donosi informaciju, da je u toku mjeseca održan sastanak hrvatskih i srpskih predstavnika u Rijeci, da su zauzeli jedinstveni stav prema Mađarima i

u tom smislu osnovali trajni savez. U vezi s tim se kaže: »Ovaj zaključak jest dokaz ne samo patriotizma njihova, nego i dokaz njihove političke zrelosti, a znak je da su Hrvati i Srbi sretno riješili sporne sve do danas među njima tačke narodne politike i da je to rješenje omogućilo, da se smatraju jednom političkom cjelinom naprama drugim faktorima izvan zajedničke im domovine.«⁹ Dva dana kasnije objavljena je lista vodstva hrvatske i srpske zajednice formiranoga na riječkom sastanku. Vodstvo, nakon ove Riječke rezolucije, izgledalo je ovako:

dr Pero Čingrija, starješina

dr Grga Tuškan, za hrvatsku stranku prava

dr Ivan Lorković, za hrvatsku naprednu stranku

dr Bogdan Medaković, za srpsku narodnu samostalnu stranku

dr Đorđe Krasojević, za srpsku narodnu radikalnu stranku

dr Ante Trumbić, za hrvatsku stranku u Dalmaciji

dr Ante Puljezi, za srpsku narodnu stranku u Primorju

dr Josip Smodlaka, za hrvatsku demokratsku stranku

dr Dragutin Neuman, za udruženu hrvatsku opoziciju u Slavoniji

dr Pero Magdić, za hrvatsku oporbenu organizaciju u Zagorju

dr Frano Potočnjak, izvan stranaka¹⁰

U punom jeku aktivnosti oko zajedničkih istupanja na izborima hrvatsko-srpske koalicije osječka Narodna obrana prenosila je sve one članke ili izjave koje su govorile u prilog zajedničke borbe Hrvata i Srba i njihovog jedinstva u borbi protiv mađarona. U vezi s tim je u drugoj polovici marta 1906. godine prenesena izjava koprivničkog župnika Zagorca: »Hrvatska stranka prava veoma cijeni iskreni i pošten sporazum sa Srbima kao залог, bolje i ljepše budućnosti zajedničke nam domovine Hrvatske. Makar se koliko naprezali protivnici naši, dokazujući, da ova sloga nije iskrena; ona jest iskrena i Srbi će se s nama zajedno boriti za naš konačni cilj samostalne, slobodne i ujedinjene Hrvatske. Tako su izjavili oni, s kojima dođosmo u bliži saobraćaj, a tako će i raditi.«¹¹

U toku aprila izvršene su sve pripreme za održavanje izbornih skupština na kojima će kako opozicioni kandidati, tako i režimski, održati govore da bi upoznali izbornike i birače sa svojim političkim programima. Sve je ovo bilo vezano sa političkim odnosima zajedničke države Hrvatsko-Ugarske u kojoj je mađarska koalicija radila za svoju političku pobjedu na budućim izborima na čelu sa Franjom Košutom.

Hrvatski sabor trebao je da se sastane 18. aprila i donese zakonsku odluku o raspisivanju izbora za sabor. Predviđeno je bilo da se u Mađarskoj izbori održe od 29. IV — 8. V 1906. a zajednički sabor bio je sazvan za 19. V te godine. To je značilo da saborski izbori do ovog datuma moraju u Hrvatskoj biti sprovedeni, jer je Hrvatski sabor morao slati svoje delegate na zajednički sabor u Peštu. Tadašnja štampa u Hrvatskoj pretpostavljala je da će se izbori održati između 8. i 15. maja. Ovo je razumije se opoziciju stavilo u veoma delikatnu situaciju. Tih dana osječka Narodna obrana izvještava da je Hrvatski sabor raspušten 21. aprila i da će biti raspisani izbori, pa kaže: »Bili smo dovoljno dugo prikraćivani za ustavna prava i vazda

je »narodna stranka« to prikraćivanje obrazlagala i prema nama u Hrvatskoj i prema Ugarskoj s pogibelji, koja bi mogla nastati po zajednicu između Ugarske i Hrvatske.«¹²

Poznato je da je Khuen pet puta sabor sastavljao, a to je značilo da je pet puta razvijao svoju politiku, koja je bila već tako nepopularna da ga ni Mađari više nisu htjeli na čelu svoje vlade. Stoga su ban Teodor Pejačević i odjelni predstojnik Levin pl. Chavrak imali delikatan i odgovoran posao pred javnim mnijenjem. Oni su trebali, nakon 20-godišnje Khuenove vladavine i nakon poznatih njegovih pet sabora, da sastave novi sabor i u praksi otvore karte iz kojih će se moći vidjeti da li će nastaviti Khuenovim stazama ili sprovoditi novu politiku.¹³

Opozicija hrvatska i srpska upućuje više proglaša biračima. U jednom od njih kaže se da birači treba da koriste prava koja im daje izborni zakon, koji im omogućava da sazivaju pouzdane sastanke, javne zborove ili pučke skupštine, da nabave prijepis izbornih listina sa svoga kotara, odnosno općine, da postave samo jednog opozicionog kandidata i da se bore i omoguće većinu glasova, a sve što je protuzakonito da prijave kralju odnosno vladi.

Birači se upoznaju, da će izbori biti održani 3. 4. i 5. V u svim izbornim kotarevima Slavonije a Osijek da je podijeljen u dva izborna kotara: Osijek I i Osijek II¹⁴.

Hrvatsko-srpska koalicija bila je veoma zainteresirana za pripreme i način izvođenja izbora uz sav mogući oprez prema mogućnostima izigravanja izbornog reda. Međutim sve izborne akcije hrvatsko-srpske koalicije, u svim izborima, vodio je odbor koalirane »hrvatske i srpske oporbe« u Zagrebu. Naime, zbog uspješnije akcije, središnji odbor združene hrvatske opozicije u Slavoniji predao je još u decembru prošle godine odboru koalirane hrvatske i srpske opozicije u Zagrebu sva izborna ovlaštenja. Prema tome za sve informacije trebalo se direktno obraćati Zagrebu i od odbora primati sve instrukcije.¹⁵ Vrijeme između raspuštanja sabora i raspisivanja izbora iznosilo je svega 11 dana, a to je bio prekratak rok da bi se izvršile sve političke i agitacione pripreme. To je bilo tim teže i odgovornije što se opozicija morala boriti za svaki glas i za svakog birača. Jedan od izvora kaže o tome: »Jest, težak je položaj, u kojem se nalazi opozicija kod novih izbora, te to tajiti pred sobom ili drugima, bilo bi nerazborito i beskorisno, dapače i štetno. No ona ulazi ipak s pouzdanjem u nejednaku borbu, te neće izmaknuti ni pred kojim nasiljem, ni pred kojim zaprekama i zamkama. Vedrinu pravog hrvatskog patriote samo muti onaj nesklad između pojedinih opozicionih stranaka, koji se očitovao u kandidaturama dviju ili triju hrvatskih opozicionih stranaka.«¹⁶ Hrvatsko-srpska opozicija Slavonije i pored kratkog roka do samih izbora, bila je optimistički raspoložena računajući na izborne uspjehe. Stoga je osnovni taktički i strategijski zadatak opozicije bio dati se na posao i što je moguće brže raditi na organiziranju opozicionih skupština i mitinga sa biračima i potencijalnim kandidatima. Centar ove izborne borbe bio je grad Osijek, kao ekonomski, kulturni i politički centar Slavonije. Tih dana održana je opoziciona skupština u Gornjem gradu u hotelu »Rajal« (danas »Royal«). Na skupu je bilo 50 poznatih izbornika. Skupštinu je otvorio Šandor Popović, a vodio je Vaso Muičević. Svrha skupštine bila je predla-

ganje kandidata za saborske zastupnike. Nakon svestrane diskusije, predložen je za kandidata nezavisni opozicionar, osječki odvjetnik dr Ante Pinterović, poznati privrženik politike novoga kursa u Slavoniji.¹⁷ Nakon izbora dr Pinterovića, deputacija od 15 članova, izabrana na ovom sastanku, odmah je otišla u stan i obavijestila o ovoj odluci dr Pinterovića. Na to on dolazi u »Royal«. Burno pozdravljen od prisutnih izjavio je da je svjestan težine zadatka, kao i da će svoj izborni program na narednoj izbornoj javnoj skupštini razviti i predočiti biračima. Posebno je naglasio da Hrvatska treba da bude pravna država u kojoj će biti zagarantirane građanske slobode. Na kraju ovog sastanka izabran je AGITACIONI ODBOR od 30 lica koji će voditi izbornu borbu. Kandidatura dr Pinterovića bila je sa oduševljenjem primljena kod građanstva, koje je bilo zagrijano za politiku novoga kursa.

25. IV 1906. hrvatska i srpska opozicija izdala je proglas u kojem se ističe, da sve što slobodarski misli i osjeća u hrvatskom i srpskom narodu treba da radi na velikim ciljevima narodne slobode i državne samostalnosti. Ističe se da je hrvatski i srpski narod izvor moći za postizavanje ovakvih uzvišenih ciljeva.¹⁸ 26. IV u drugom proglasu hrvatsko-srpske opozicije upoznaju se birači sa momentanim stanjem uoči izbora i složenošću izborne problematike. U njemu se konstatira da je sabor skoro preko noći raspušten i da će se izbori za novi sabor održati 3., 4. i 5. V. U proglasu se postavlja pitanje biračima — Za koga ćete glasati? Njima se u vezi s ovim pitanjem sugerira da glasaju za onu stranku odnosno ljude koje predlaže udružena hrvatska i srpska opozicija, jer je u njoj skoncentrirano sve što je narodno i slobodoumno, a ona tj. opozicija hoće da u našoj domovini zavlada čista i prava ustavnost, sloboda misli i kretanja, sloboda zbora i dogovora, sastajanja i udruživanja bez čega je državljanin samo podanik. Koalicija je u ovom momentu polazila od prirodnog prava hrvatskog i srpskog naroda, kao i historijskog prava na suverenitet i egzistentnost. Osnovni zahtjevi tadašnjeg političkog momenta bili su: opće, jednako, trajno i izravno pravo glasa sa zastupstvom manjine, glasanje po općinama i pravednom podjelom izbornih kotareva. Ovo je bilo u skladu s proglasom koalicije od 11. XII 1905.¹⁹

Za predizbornu agitaciju od osobitog interesa je proglas hrvatsko-srpske opozicije Slavonije, proglas udružene opozicije, koji je objavila Narodna obrana 27. IV 1906. godine, a sukus njegov glasi: »U ovoj teškoj i nejednakoj borbi, koja Vam predstoji, treba da neustrašivo i odvažno podjete za udruženom hrvatskom i srpskom opozicijom. Na njenoj su zastavi ispisani ideali ljudske časti i dostojanstva, narodnih sloboda i državne samostalnosti Hrvatske«. Proglasi, kao i uopće propagandni opozicioni mehanizam djelovao je skoro besprijekorno, a to je bio jedan od preduvjeta za uspješno izvođenje izbora. U gradu je vladala veoma užurbana i živa politička aktivnost, a zborovi su održavani jedan za drugim, kako opozicioni, tako i zborovi organizirani od strane narodne stranke.

26. i 27. IV održana je skupština neovisnih građana u Donjem gradu. Zbor je održan u Tačkovićevom svratištu.²⁰ Na tom zboru donjogradski Srbi bili su predvođeni Vasom Muičevićem. U svom govoru, Muičević je istakao neophodnost zajedničkih misli i akcija Hrvata i Srba obzirom na identičnost interesa srpskog i hrvatskog naroda. Za ove interese, kaže V.

Muačević, može se boriti samo čovjek koji je sav život posvetio narodnoj stvari. On je predložio za kandidata dr Vladimira Kovačevića, ali ovaj nije odmah prihvatio nudeći je Muačeviću. Epilog ovog skupa štampa je ovako završila: »Gospodin Muačević ne prihvaća kandidaturu u ime sloge Hrvata i Srba uvjeren, da će svi Srbi jako rado glasovati za g. dr. Kovačevića«. Kovačević se na kraju prihvatio kandidature, a veliki predizborni zbor je zakazan za 29. IV.²¹

Iz izloženog je vidljivo, da se izborna aktivnost istovremeno odvijala, kako u Gornjem, tako i u Donjem gradu. Opozicione snage radile su u ovoj predizbornoj agitaciji punom parom. No i režimska stranka, tj. narodna nije mirovala. I ona se spremala sa svojim kandidatima za predstojeće sabsorske izbore. Na svojim zborovima ističe svoje kandidate. Tako je tih dana u Donjem gradu predložen za kandidata narodne stranke Bogdan Penjić, dok je skupština gornjogradskih Jevreja predložila za kandidata narodne stranke Oskara Weismayera.²²

U ovoj izbornoj atmosferi došlo je do polarizacije svih društvenih struktura grada Osijeka i njihovog politikog opredjeljenja. Opoziciona štampa sve ovo registrira sa posebnom pažnjom. Tako je i tih dana došlo do pojma »izborni semitizam«. Naime, jevrejsko-mađaronski prvaci vršili su propagandu da je od vitalnog interesa za gornjogradske Jevreje da glasaju za mađaronskog kandidata Oskara Weismayera, a protiv dr Pinterovića. Dakako, da su svi opozicioni Jevreji osuđivali ovakvu orijentaciju. Tadašnji organ predsjednika jevrejske općine dr Spitzera »Osječki tjednik« pokušava voditi polemiku o semitizmu i antisemitizmu u izbornoj kampanji. Osječka opozicija nalazila se u ofenzivi. Ona izdaje proglas za saziv izborne skupštine. Ovaj proglas potpisuje oko 300 birača, dok su mađaroni za svoju skupštinu sakupili jedva 107. Ovi su bili mahom autonomni činovnici i Jevreji i mali broj građana.

Da bi stvorili nesigurnost među biračima opozicije, mađaroni su proturali razne glasine, kao npr. da se dr Pinterović odrekao kandidature, i služili su se raznim drugim smicalicama.²³

Tih dana opoziciona štampa napada O. Weismayera zato što je izjavio da će u ostvarivanju svog programa učiniti sve da očuva hrvatski jezik. Narodna obrana kaže u vezi s tim, da g. Weismayer treba da zna da Hrvatski Sabor nije osječko gradsko zastupstvo, gdje tri četvrtine govori njemački, a ostalo hrvatski. Šta će, dakle preostati, pita se Narodna obrana, gospodinu Weismayeru ako bude izabran za narodnog zastupnika. »On će morati, sve kad bi i htio govoriti, šutiti u saboru«.²⁴

Užurbanost je bila velika i svatko je htio da dobije na vremenu. U vezi s tim najavljena je izborna skupština hrvatske i srpske opozicije za 29. IV. Taj dan opozicija je održala dvije skupštine: jednu za Gornji, a drugu za Donji grad.

Gornjogradska izborna skupština održana je 29. IV u 15 sati u velikoj dvorani svratišta »Royal«. Ona je predstavljala manifestaciju narodne misli i postojećih ustavnih sloboda. U prisustvu od oko 150 lica dr Antun Pinterović pred izbornicima i biračima obrazložio je svoj politički program. Sama skupština je tekla ovim redom: dr Jovan Muačević je otvorio skupštinu i predložio kandidata dr Pinterovića. Nakon toga je delegacija od 8 članova otišla u stan dr Pinterovića da ga pozove na skupštinu. Pinterović nakon

toga dolazi na skupštinu, burno pozdravljen i iznosi svoj program. U njemu je govorio o sporazumu Hrvata i Mađara i založio se za ovaj sporazum. U daljem obrazloženju programa istakao je neophodnost provođenja u život općeg, jednakog i tajnog prava glasa, nezavisnog sudstva, razvitka i napretka industrije i obrta, te smanjenje poreznih obaveza. Istakao je da je imanentno za ostvarivanje političkog programa sporazum braće Hrvata i Srba. Prema mišljenju dr Pinterovića on je temelj napretka, a Osijek treba da bude narodni grad. Istakao je da će stajati na pozicijama Riječke rezolucije, izvan stranaka, na opozicionom programu rekavši doslovno: »Riječka rezolucija dala je politici novi pravac koji će nas dovesti do pobjede«. ²⁵

Donjogradskim biračima i izbornicima istog je dana govorio kandidat dr Kovačević. Na Skupštini je bilo prisutno oko 200 osoba, a na njoj su bili Srbi brojno zastupljeni, kao i domaći Nijemci. Skupštinu je otvorio Vaso Muičević, te biračima predstavio izaslanika dr Erbena i dr Vladimira Kovačevića, kao njihovog kandidata. Zatim je uzeo riječ dr Vladimir Kovačević i u svojoj političkoj besjedi razvio svoj program. On se posebno zadržao na hrvatsko-srpskim odnosima istakavši da je od uvijek bio zagovornik sloge Srba i Hrvata smatrajući da je ona preduvjet jednog zdravog političkog života i suvereniteta Hrvatske. »Osvrće se na domaće prilike, naročito slozi Srba i Hrvata, kojoj je bio uvijek zagovornikom. Ime se srpsko ne može brisati, ne može se narod utući. Ne smeta i ne će nas smetati ni ime srbsko, ni pismo, ni zastava«. ²⁶ Slično se obratio i prisutnim Nijemcima.

Mađaroni su, kako se približavao dan saborskih izbora, sve više gubili tlo pod nogama. Katastrofu narodne stranke osjetio je jako dobro i njen gornjogradski kandidat O. Weismayer. On je na sastanku skupštine svoje stranke, održane 30. IV u »Royalu« izjavio da ga je prošla volja za kandidiranjem. Na tom zboru je narodnu stranku i njenog kandidata napao dr Vladimir Kovačević istakavši pri tome da ona kupuje birače i da vlast vrši pritisak na činovništvo da glasa za narodnu stranku. Tako je bilo i inače na terenu cijele regije Slavonije i Srijema. ²⁷ Ovo su bili dani debakla narodne stranke. Upravo je tih dana klub narodne stranke ostao bez svoga predsjednika, tvorca novog programa narodne stranke dr Nikole Tomašića. On je izjavio da napušta političku pozornicu kao i kandidaturu u drugom zagrebačkom kotaru. Ovo je bio poraz mađaronske stranke a uspjeh hrvatsko-srpske koalicije. Ovaj događaj je potresao sve redove narodne stranke, a to je omogućilo koaliciji da s optimizmom gleda na konačne izborne rezultate koji su bili na pomolu. ²⁸ Tomašićev pad imao je veliki odjek u Osijeku, centru udružene hrvatsko-srpske opozicije za Slavoniju. Mađaroni su ovu vijest primili s očajem. O tom se događaju javno raspravljalo po ulicama i lokalima. Bilo je očigledno da će ovaj Tomašićev pad vrlo povoljno djelovati na tok i rezultate izbora u korist Koalicije. No, svejedno je bilo pokušaja da određene društvene strukture daju podršku skoro poraženoj mađaronskoj stranci. Tako je jevrejska bogoštovna općina, na čelu s dr Hugom Spitzerom u svom proglasu pozvala Jevreje Osijeka da glasaju za narodnu stranku. Išli su tako daleko da su dr Pinterovića proglašavali za antisemitu samo da bi odvratili Jevreje od glasanja za opozicionog kandidata. Mađaroni su vršili na pojedine birače represivne mjere, kako bi ih spriječili da glasaju za udruženu opoziciju. Tako je birač Antun Zorn obećao glasati za dr Kovačevića. Međutim kada su to doznali Penjićevi mađaronski korteši oborili su se na njega te su preko njegovog poslodavca, me-

sara Güza zaprijetili otkazom ukoliko bude glasao za opoziciju. Ovakvih primjera bilo je više.²⁹ Ilustracije radi navodimo da je i veliki župan Mihalović učestvovao u kortešaciji za mađarone.³⁰

Tik pred izbore, 1. maja u Osijeku je došlo do radničkih manifestacija solidarnosti s koalicijom. Na radničkom zboru održanom na sam dan 1. maja u 21 sat uveče govorio je dr Kovačević i svojim je govorom zahvalio prisutnim radnicima na očitovanoj solidarnosti izrazivši pri tome želju za daljnjom suradnjom radničke klase grada Osijeka i građanstva. Drugog maja Narodna obrana objavljuje proglas opozicionog odbora u Osijeku u kome se pozivaju birači dr Pinterovića da se sakupe na biralište 4. V u novoj pučkoj školi u Jägerovoj ulici (danas Vlahovićeve, zgrada Pedagoške akademije) i da bi se trebali sastati na više gradskih punktova i zajedno krenuti na biralište. Spominju se slijedeća sabirališta: u Pejačevićevoj ulici kod Topalovića; kod Bisera, Fleitza i Fabijanovića u Štrosmajerovoj; kod Galovca, u Ilirskoj; kod Ilančića u Kokotovoj ulici; kod Špoljarića, Zwikera i Flanitzera u Gundulićevoj ulici. Iz ovih punktova pošlo bi se na Žitni trg (danas Gajev trg), a odatle na biralište.³¹ Kako bi uvećala već postojeću popularnost opozicionog kandidata dr Pinterovića, Narodna obrana objavljuje jednu patriotsku pjesmu, koja je imala programatski karakter, a bila je posvećena dr Pinteroviću.³²

Također je tih dana pisala: »Za ovih par dana predizborne borbe uvjerio se cijeli naš narod, da se mađaronska stranka nalazi na umoru. Ako i ima jošte dosta kotareva, gdje su izvježbani korteši i bezdušne siledžije mahali štapom samovolje nad glavama izbornika, opazilo se ipak, da rijetko gdje padaju onako teški udarci kao što su prije padali. Podmičivanja, zastrašivanje, sramotne pijanke i ina prosta korteška sredstva njesu jošte posve nestala.«³³ U članku se ističe, da je uza svu rascjepkanost i neslogu, loše pripreme, loše vodstvo i pomanjkanje organizacije hrvatska i srpska opozicija u 2 dana povelala izborne borbe u 76 izbornih kotara i u većini kotara svladala mađaronsku stranku, pa nastavlja: »Ono tridesetak kukavnih mandata, što ih je ova stranka poznatim načinom izvojevala, znak je da se mađaroni nalaze na umoru i da su ovi izbori našli ih u zadnjim trzajima. Danas će krenuti zadnji im čas kao vladajućoj stranci, pa će je nestati za uvijek sa odlučnog mjesta našeg javnog života«.

Iz izložene dokumentacije vidljiva je konfrontacija snaga u gradu na saborskim izborima. Na listi opozicije nalazila su se dva kandidata: u Gornjem gradu dr Antun Pinterović, a u Donjem dr Vladimir Kovačević.³⁴ Mađaronski kandidati su bili: u Gornjem gradu Oskar Weismayer, a u Donjem Bogdan Penjić. Borba između ove dvije grupe bila je oštra i žučljiva, a razračunavanje je išlo najviše preko štampe.

Na sam dan izbora, tj. 3. maja Narodna obrana objavljuje na prvoj stranici svoje ocjene i zapažanja o gornjogradskom kandidatu narodne stranke Oskaru Weismayeru čiji je osnovni cilj da u posljednjem momentu utječe na konačno opredjeljenje izbornika. Navodi se podatak da su ugledni osječki gornjogradski Jevreji učinili sve da kandidat bude iz njihovih redova i da zastupa njihove interese. Upravo da je oko 100 izbornika koliko ima jevrejska bogoštovna općina nametnula svoga čovjeka za kandidata i da se pri tome svakako očekivala podrška službene vlasti. Oko 800 ostalih izbornika kršćana, ističe se, moralo se pokoriti ovoj utjecajnoj manjini. No,

Posebno izdanje.

„Narodna Obrana“
Isti prvi dan u jutro odmah
preprodajili i dana ka biogdana
i prodaja plativa i utislive u
prijemu. Istanak sa mjesecne kao
redovne vanjske predprodajinice:
1. prvi godinu . . . . . K 24.—
2. drugi godinu . . . . . K 12.—
3. treći godinu . . . . . K 6.—
4. četvrti godinu . . . . . K 3.—
Preprodajni troškovi 10 ct.
Prima uprava „Narodna Obrana“ u Osijeku, Gor.
Križar, u Kasparskoj ul. br. 8.

NARODNA OBRANA

— Glasilo —
Prima uprava, a plaćanje se po
postrojektu izi mlti.
Za pripisano i E po redku
za gibanje, koji se više puta
izvodi, date se razmjerni
popusti. Za pravilniju organizaciju
puna se odgovornost
(Priliv i ustulo u Osijeku)
Neprijatelj se pjeva na prijatelja
Katkopati se sa vršnjakima.
Trudite se sahati u Kasparskoj
ulici br. 8.
Telofonni svesat br. 503.

Br. 102.

Osijek, ponedjeljak 30. travnja 1906.

God 5.

Manifestacije narodne misli i ustavne slobode u Osijeku.

Ovak se budi!

U političkom i narodnom životu doživio je jučer naš Osijek n a j z n a - šajiniji svojoj dan. Dvije i sjašnje skupštine manifestirale su tako nepopisivo oduševljenje, tako uzornu slogu i tako dostojanstven težaj, kakvog a Osijek još nikada doživio nije. Lahor izborne slobode udahnuo je našem gradu dragocjeno uvjerenje, da nastaje novo doba u ustavnom i narodnom preporodu Osijeka.

S ponosom i patriotskom radošću odjeknuti će cijelom našom domovinom snažni glasovi, da se Osijek budi, da se diže, da strase sa sebe lance roboštva i tuđinštva. Težnja za narodnim oslobodjenjem i politika rietčke rezolucije dohiteše jučer u našem Osijeku takav sjajni uspjeh, kakovu se ni najveći optimiste nisu nadati mogli. To nam daje sigurno jamstvo, da će na dan izbora narolna i oporbena misao slaviti potpunu i toliku žudjenu pobjedu!

Je da primi kandidaturu, pa se na povjerenju srdačno zahvaljuje (Živio Pintorović!) Dužnost mu je, da kaže svojoj programu. Misimo se nalaziti u takom položaju, koji nas je sve utišao, koji je bio mutan i tamn, ali prvi trčak svjetla i nade donese nam rietčka rezolucija, kojom je urt put spoznavanju između Hrvata i Mađjara i na kojoj on stoji, jer je njom stvoren zdrav i temelj politici. Uzeo ju je podlogom svome političkom radu. Stoji proti sistemu, ali izvan stranaka. Mnogomu zlu kod nas kriv je ne sporazum između Hrvata i Mađjara, a tko je to zlu prouzročio, znade se dobro. Rietčku rezolucija ide za tim, da s ova i s onu stranu Drave vlada odnošaj bratstva, jednakosti i slobode.

Stoga radjati! Naši politički prvaci s ova i s onu stranu Velebita bili su u teškoj situaciji, ali su svoju zadaću časno riješili i zadivili ne samo slavenski svijet, nego i mađjarsko javno mnijenje, kojemu daje odabka mađjarsko novinstvo. Mađjarski krugovi vidjeli su, da narod stoji sa strujom za rietčku rezoluciju, te nam prvi muževi mađjarskog naroda poklanjaju iskrene simpatije, a ti muževi ne će varati niti će nam svoja obećanja uzkratiti. Za hrvatsku politiku nema druge podloge, nego li rietčka rezolucija.

Osijek bude narodni grad i za to će svim silama raditi; želio bi da igra zbilja ulogu glavnog grada Slavonije. Da to nije, krivi smo mi, što smo zanemarivali narodnost. U tu svrhu valja nastojati, da Osijek dobije i druga učilišta, u kojima će mladost usisati ljubav za Osijek. Nastojati će, da Osijek dobije povoljnije željeznice, da bude povikn u viši stvarniški oienik za dinovnika. Molit i apelira na svijest izbornika, da uztraju i da se ne dadu zastrašiti, a da ne vrše najsvetije svoje pravo glasa.

Tekom oteloga govora govorniku se burno povladjivalo i klicalo, a na svršetku zavri jednodušni poklik dvoranom: „Živio naš zastupnik dr. Ante Pintorović!“

Ira kandidata diže se dr. Dragutin Neuman, te preporučiti kandidata i podvrže strogoj, pravodnoj kritici rad tako zvanog „narodne stranke“. Njegov prijatelj i drug razvio je takav program svoja političkog nastojanja i djelovanja, da nema nikog, tko bi mu se mogao uprotiviti. Od prve do posljednje rietke sve je to proizteklo iz čestitog i poštenog vrućeg patriotskog srca, koje ima pred očima sreću naroda i slobodu otačbine, pa sigurno ne će biti nijednog prisutnog, koji ne bi došao na biralište, da daune svoj glas za ovog muža.

A sad na jednom ograna silu manjnu griedniku, pa će nastojati, da se uzpostavi porota itd. Zašto? Dvije vjetar duše. Politikom rietčke resolucije došlo novi zdrav pravac. Ova se glasovi u Ugarskoj, koji kažu, ml znamo, kako je u Hrvatskoj i strpilo se, pa ćemo učiniti, što treba. „Narodna stranka“ hoće po što po to, da se odrekli, ali više se održati ne može, njoj su dani odbrojeni. To kod ovih izbora ne će još biti, jer u oieloj Evropi nema tako stručnog reda, kao kod nas. Na više više dugo, pa ćemo dobiti novi izborni red. Što sad obešaju, ne čine oni sa to, jer su oavjedobeni, da je dobro i keristno po njih. Da mogu, još bi stonina godina držali ovako, kako jest. Ali drugi vjetar duše. Porotu smo imali god. 1896. pa ju ukinuše, a sad kažu, da su se porotu, zašto su ja 1903. ukinuili? Ty stranku valja srubiti, (Brn d 16: Daboko zakopati i veliki kamen na nju navalliti! Burni pijesak). Kakva je to sloboda kretanja u praktini žandara? Izbori nebi su postali ruglo izbora. Za sve odgovara „nar. stranka“. Izgubila je povjerenje i tamo, gdje se govorilo, da se samo s njom može. Danas su u Peški dobro informirani. Naši ljudi, koji trizno i ozbiljno vode po-

Kandidati udružene hrvatske i srbske opozicije.

Osiek gornji grad:
dr. Ante Pinlerović,
odvjetnik u Osieku.
Osiek donji grad:
dr. Vladimir Kovačević,
odvjetnik u Osieku.
Zemuni:
dr. Mitoj Babić,
odvjetnik u Zemuni.
Građac:
pop Pejo Obradović,
paroh u Nebijusi.
Udbina:
Jovan Banjanin,
urednik »Novog Srbohrana«, Zagreb.
Korenica:
Spelozar Prubičević,
urednik »Novog Srbohrana«, Zagreb.
Ogulin:
Pajo Gabaj,
udvjetnik u Ogulinu.
Plaski:
dr. Bogdan Medaković,
odvjetnik u Zagrebu.
Slunji:
dr. Gastav Gaj,
odvjetnik u Jaski.
Vojnič:
dr. Božo Vinčković,
odvjetnik u Karlovcu.
Seleo:
dr. Bogoslav Mažuranić,
lečnik u Novom.
Bakar:
dr. Erazmo Barčić,
odvjetnik na Rieci.
Delnice:
dr. August Harambašić,
odvjetnik u Zagrebu.
Vrbovsko:
dr. Pero Magdić,
odvjetnik u Varaždinu.
Dražanič:
Gustav Modrušan,
lječnik u Karlovcu.

Jaska:
dr. Ante Bauer,
sveučilišni profesor u Zagrebu.
Pisarovina:
Josip Pasarić,
urednik »Pokreta« u Zagrebu.
Velika Gorica:
Stjepan Zagorac,
župnik u Koprivnici.
Sisak:
Grđa Tuškan,
posjednik u Sisku.
Vuka:
dr. Ante Bedenić,
odvjetnik u Osieku.
Dolnja Stubica:
Gjuro Bedeković,
vlasnik u Bedekovčini.
Petrijna:
Ljuba Bubač-Gjalski,
književnik u Greditaču.
Vrginmost:
Bude Budisavljević,
urednik »Srbskog Kola« u Zagrebu.
Glina:
Stozozar Prubičević,
urednik »Novog Srbohrana«, Zagreb.
Kostajnica:
Mihajlo Medaković,
paroh u Jasenovcu.
Krapina:
Stjepan Cerovac,
župnik.
Klanjec:
Cezar Akčić,
lječnik na Sušaku.
Bjelovar:
dr. Milan Rojč,
odvjetnik u Bjelovaru.
Heroegovac:
Veljko Lukić,
paroh u Borovu.
Nova Gradiska:
dr. Erazmo Barčić,
odvjetnik na Rieci.

Zlatar:
Juraj Željanić,
posjednik u Zlataru.
Čazma:
Antun Kešer,
odvjetnik u Čazmi.
Sv. Ivan Zabno:
dr. Milan Rojč,
odvjetnik u Bjelovaru.
Križevci:
Franjo Forko,
župnik u Samoboru.
Koprivnica:
Stjepan Zagorac,
župnik u Koprivnici.
Karlovac:
dr. Edmund Lukinić,
odvjetnik u Karlovcu.
Vinkovci:
dr. Levin Plenić,
odvjetnik u Vinkovcima.
Darugar:
dr. Grakovac,
odvjetnik.
Pakrao:
dr. Bogdan Stojanović,
odvjetnik u Zagrebu.
Požega:
dr. Božo Vinčković,
odvjetnik u Karlovcu.
Brod na Savi:
Vatroslav Brčić,
odvjetnik u Brodu n. S.
Slatina:
dr. Pero Belobrk,
odvjetnik u Bjelovaru.
Valpovo:
dr. Ivan Lorković,
glavni urednik »Pokreta« u Zagrebu.
Dali:
Jovan Magarašević,
paroh u Čepinu.
Vukovar:
dr. Ivan Paleček,
odvjetnik u Vukovaru.

Nuštar:
dr. Lazo Nikolić,
odvjetnik u Vukovaru.
Šid:
dr. Žarko Miladinović,
odvjetnik u Ruini.
Morović:
dr. Bogdan Medaković,
odvjetnik u Zagrebu.
Ilok:
dr. Žarko Miladinović,
odvjetnik u Ruini.
Martinci:
dr. Antonije Bogdanović,
odvjetnik u Ruini.
Ruma:
Jovan Tatić,
inžinir u Ruini.
Hrčkovi:
dr. Nikola Gjurjević,
odvjetnik u Brodu na Savi.
Irig:
dr. Mladen Liavao,
odvjetnik u Irigu.
Karlovci:
dr. Gjorgje Kračević,
odvjetnik u Karlovcu.
Stara Pakova:
dr. Gjorgje Kračević,
odvjetnik u Karlovcu.
Šumandolci:
dr. I. Radičević-Vatić,
odvjetnik u Zemuni.
Čarna:
dr. Ivan Jančičević,
odvjetnik u Vinkovcima.
Novska:
dr. August Harambašić,
odvjetnik u Zagrebu.
Ludbreg:
Milan Strahinićak,
župnik u Malom Bukovcu.
Varaždin:
dr. Pero Magdić,
odvjetnik u Varaždinu.

i pored toga opozicione snage Gornjeg grada nadale su se izbornoj pobjedi, iako su bili svjesni da će predstavnici narodne stranke koristiti sva moguća sredstva da oni ne poluče pobjedu.³⁵

Mađaroni su na razne načine pokušali pridobiti izbornike da glasaju za njihovog kandidata. Korteši Weismayerovi razletjeli su se po cijelom Gornjem gradu u potrazi za glasovima, kupovali su glasove nudeći za jedan glas 7-20 kruna, ali su im izbornici prezrivo zatvarali vrata. Čak je i veliki župan išao u kortešaciju. Istu stvar su sprovodili mađaroni i u Donjem gradu za svoga kandidata Bogdana Penjića.³⁶ U atmosferi pritiska i neizvjesnosti obavljani su ovi izbori, a mađaroni su poduzeli sve mjere da njihovi kandidati odnesu izborne pobjede. Zbog toga su se rezultati sa velikim interesovanjem iščekivali. Iako su opozicione snage u Osijeku bile jače od mađaronskih, dakle režimskih, ipak se s opravdanjem strahovalo za konačni ishod izbora obzirom na sve mjere represalija oko samih i za vrijeme izbora. Prvi rezultati su i potvrdili strahovanje.

Prema pristiglim izvještajima o obavljenim izborima 3. maja Narodna obrana na naslovnoj stranici javlja koji su izborni kotarevi obavili izbore i koja je od stranaka dobila izbornu pobjedu.³⁷ Iz priložene statističke tabele vidljivo je da je u Gornjem gradu pobijedio opozicioni kandidat dr Antun Pinterović, kandidat izvan stranaka, a u Donjem gradu kandida narodne stranke Bogdan Penjić. Isti broj Narodne obrane objavljuje članak »Veliki dan« posvećen prvom danu izbora u kome se likuje i ističe, da je većina izbornih kotareva izgubljeno za mađarone i da su na jučerašnjim izborima mađaroni izgubili bitku. U članku se konstatira, da je i pored nečuvenih progona opozicione štampe i mađaronske kortešacije hrvatsko-srpska opozicija pobijedila i da to pokazuje najbolje koliko je omražena mađaronska stranka i da su Hrvati i Srbi zajedničkim radom i slogom porazili mađarone. Napadajući režimski list »Slavonische Presse«, Narodna obrana kaže, da je u osječkom izbornom kotaru Donji grad pobijedila narodna stranka i njen kandidat Bogdan Penjić s neznatnom pobjedom glasova. »No ako se uzme da je za kandidata glasovalo svo činovništvo i da se je zastupnik narodne stranke morao poslužiti kraj poznatog mu raspoloženja izbornika, da će tobože u opoziciju, ako vlada sve ne izpuni, što obećava u programu, — onda možemo s pravom reći, da je moralna pobjeda opozicionalnog kandidata upravo sjajna.«³⁸

U navedenom članku se ističe da je Gornji grad pretekao donjograđane i novograđane. Napominje se, da je i u Gornjem gradu postojala stanovita klika, koja je pokušala proturiti kandidata narodne stranke Oskara Weismayera i da su vršili presiye prema izbornicima, ali do toga nije došlo. Izbornici su u svojoj većini glasali za kandidata opozicije dr Pinterovića, koji je svojom hladnokrvnošću i kavalirstvom dotukao mađarone. Ličnost dr Pinterovića je mobilizaciono djelovala u ovim odsudnim časovima. Drugo značenje pobjede opozicije u Gornjem gradu sastoji se u masovnom glasanju za opozicionog kandidata, zajedničkih činovnika, pa se u vezi s ovom pobjedom i masovnim pristupom zajedničkih činovnika opoziciji kaže: »Mnogo smo doživjeli, ali ovo nismo. Ovakve izbore nismo vidjeli. Kad je jučer povorka sa ljubljenim zastupnikom drom Pinterovićem prolazila kraj pošte, bili su puni prozori poštanskih i brzojavnih činovnika i činovnica, koji su oduševljeno klicali opozicionom zastupniku. Sasvim je drugačije bilo držanje autonomnih činovnika — oni su listom glasali za mađaronskog

kandidata. Međutim našlo se i među njima nekoliko, koji su stvarno i neustrašivo glasali za kandidata opozicije». ³⁹ To je djelovalo šokantno na režimsku gospodu. Poraz mađaronske stranke u Gornjem gradu predstavljao je istovremeno poraz vladajućih krugova, a pobjeda opozicionog kandidata dr Pinterovića bila je nacionalna pobjeda — to je bila pobjeda patriotskog građanstva, koje je odbilo da pošalje u sabor mađarona kao svoga predstavnika.

Štampa je isitcala da ovu sveopću radost nad ovom sjajnom pobjedom »jedino muti neuspjeh u doljnjem gradu, kojem su nažalost mnogo doprinieli naši nastavnici, učitelji pučkih i srednjih škola, koji su osim nekoliko časnih iznimaka složno došli da spase novopečenog magjarona g. Penjića. Kandidat opozicije nalazio se neprestano u većini, dok nije nahrupila četa odgojitelja naše omladine, na koje spada sva odgovodnost radi neuspjeha opozicije. Bio je to žalostan prizor za svakoga, koji je morao gledati, kako ide pokorna vojska, da poruši i uništi svu muku, sav rad i sve nade čestitog i sviesnog donjogradskog građanstva. Neka im saviest njihova sudi! Čast među rietkim i značajnim onim iznimkama iz činovničkog stališa, koji su muževno podali svoj glas za dr Kovačevića. Čujemo u ostalom, da će opozicija proti izboru g. Penjiću uložiti utok». ⁴⁰

Obzirom na važnost izbora Narodna obrana opširno izvještava svoje čitaoce o toku i karakteru izborne pobjede. Ističe da su izbori održani prema uobičajenom ustaljenom redu, da su kod tih izbora pouzdanici opozicije bili dr Dragutin Neuman i dr Franjo Papratović, a od strane narodne stranke dr Rein i Oskar Friml za Gornji grad. Zatim su Isidor Frank u svoje ime i u ime četrnaestorice izbornika istakli kandidata Oskara Weismayera, a advokat Jovan Muačević u svoje ime i u ime devetorice drugih izbornika, svoga kandidata dr Antuna Pinterovića. »Na to poče čitati izbornu listinu. Odmah na početku imala je stranka dr Pinterovića većinu, pa je tu većinu podržala tečajem celog izbornog čina. Poslie 11 sati bilo je prvo čitanje izborne listine dovršeno. Dr Pinterović je imao većinu od kakovih 90 glasova. Za dr Pinterovića glasovalo je skoro cjelokupno građanstvo i najveći dio zajedničkih činovnika«. U daljem čitanju izbornih rezultata i u konačnom izborna situacija je bila slijedeća: tačno u 3 sati nakon drugog čitanja izbornih rezultata, predsjednik izbornog povjereništva, vijećnik dr Hrabal proglašava, da su ukupno predana 732 glasa i to za dr Pinterovića 419, a za O. Weismayera 313, pa je prema tome dr Pinterović za 105 glasova većine izabran za narodnog zastupnika. Evo kako ovu izbornu pobjedu opisuje Narodna obrana: »Prisutni izbornici pozdraviše rezultat izbora neopisivim upravo oduševljenjem. Već je tečajem izbornog čina u Desatyevoj ulici vladala velika radost i veliko uzbuđenje. Pjevala se pjesma za pjesmom, živio dr. Pinterović! orilo se na sve strane, a kad je mnoštvo naroda, kojega je moglo biti oko 3000 čulo, da je dr Pinterović izabran, provalila je tolika bura oduševljenja, kakovog Osiek još nikada doživio nije. Dr Pinterović bude urnebesnim oduševljenjem pozdravljen, morade u kočiju sjesti, ispod koje ispregoše konje, te ga praćena od neviđena mnoštva naroda odvezoše do njegovog tana. Putem se orilo: Živio dr Neuman, Živio dr Muačević, Živio dr Kovačević, Živila sloboda, Živila riečka rezolucija, a kad je mnoštvo prolazilo kraj poštanske zgrade, priredilo je poštanskim činovnicima burnih oduševljenih ovacija. Pred stanom dr Pinterovića otpjevalo je mnoštvo narodnu himnu, a kad se dr Pinterović sa prozora na iskazanom povjerenju zahvalio, zaorio je iznova urnebesni Živio dr Pinterović«. ⁴¹ Ovo oduševljenje

građanstva trajalo je puni sat, da bi se nastavilo dalje u toku dana, jer Osijek nije nikada doživio ovakve manifestacije narodne misli i slobode. To je bila pobjeda misli rijeke rezolucije, pobjeda sloge Hrvata i Srba, pobjeda nezavisnog i opozicionog građanstva, a za ukupnu pobjedu hrvatsko-srpske koalicije. Ova manifestacija pobjede narodne misli od bitnog je značaja obzirom na važnost grada Osijeka, a posebno Gornjeg grada koji je bio ekonomski i kulturni centar Slavonije i daleko značajniji nego njegov Donji grad. Naveče je priređena bakljada u čast ove pobjede, a na organiziranom zboru govorio je dr Dragutin Neuman, istakavši da je ovo pobjeda narodne misli i sloge Hrvata i Srba.⁴²

Isti dan održani su izbori u Donjem gradu. Predsjednik izborne komisije bio je G. Virovac, koji je otvarajući izbore upoznao prisutne građane, da je prisustvo oružanih snaga uvjetovano sigurnošću građana, kako bi svaki građanin birač mogao »slobodno i po uvjerenju glasovati«. Povjerenici pri izborima bili su: Koler, Sudarević i Tišma. Na sam taj dan proglašeni su izborni kandidati. Sa strane narodne stranke i u ime desetorice predložio je Lackstätter Bogdana Penjića, dok je u ime opozicije Vaso Muičević u ime desetorice predložio kandidata dr Vladimira Kovačevića. Između 9 i 10 sati počeli su izbori uz prisustvo 1 satnije koja se nalazila pred zgradom, dok je u školskom dvorištu dežurala druga satnija 78. pješadijskog puka. Raspoloženje za opoziciju van zgrade bilo je veoma povoljno. Prvih pola sata oba kandidata su podjednako dobijala glasove. U 10 sati Penjić je dobio 68, a Kovačević 60 glasova. Iz opozicije su se čuli na biralištu glasovi i prigovori, da sve one birače, koji su glasali za Kovačevića izborna komisija zove naprijed, dok je za Penjićeve birače dovoljno da se pojave na samim vratima birališta.⁴³ Na kraju glasanja, tj. u 13 sati pobijedio je Bogdan Penjić sa 255 glasova prema 250 koliko je dobio dr Vladimir Kovačević. Dakle narodna stranka je pobijedila sa neznatnom većinom od 5 glasova. No, kakvim je mahinacijama pobijedila »narodna stranka« o tome smo već govorili, i upućujemo na ono što je o tome dan nakon izbora pisala Narodna obrana.⁴⁴

Ova izborna pobjeda opozicije u Osijeku imala je snažnog odjeka u opozicionoj štampi. Tako je tri dana nakon izbora Narodna obrana objavila članak pod naslovom »Hrvati i Srbi«. U njemu se daje pregled rada i uspjeha hrvatsko-srpske koalicije do izbora. Poraz mađaronske stranke na ovim izborima dovodi se u vezu sa složnim radom hrvatske i srpske opozicije koja je ujedinjena na osnovu riječke rezolucije i da je stoga samo u tri izborna dana mogla poraziti »narodnu stranku«.⁴⁵ Dalje se konstatira, da izborni rezultati samo potvrđuju mišljenje onih progresivnih hrvatskih političkih mislilaca, koji su koristili svaku priliku, dokazujući, da se mađaronski režim mogao održavati i egzistirati samo na međusobnoj neslozi Hrvata i Srba, te da je morao doživjeti debakl čim je te nesloge nestalo. Osim toga ovi događaji su opravdali nepokolebivi optimizam hrvatskih i srpskih patriota, koji nisu gubili nadu ni u najgore doba hrvatsko-srpske nesloge vjerujući da će se Srbi i Hrvati u odlučnom času naći na istim političkim pozicijama. »Srce nam je raslo, kad smo gledali svojim očima, s kojim marom, vatrom i oduševljenjem rade osiečki Srbi za zajedničke im oporbene kandidate. Bilo nam je, kao da u duhu gledamo, da su opet oživjela vremena godine 1848. i sedamdesetih godina, kad su se Srbi onako složno i požrtvovno borili sa svojom jednokrvnom braćom. Neka znaju naša braća Srbi, da im toga nikada zaboraviti ne ćemo«.⁴⁶

Ističe se da i dalje treba računati na ponovne pokušaje reakcionarnih snaga, da razbiju postignuto političko jedinstvo hrvatskog i srpskog naroda, ali da će se u tome ljuto prevariti. »Složni hrvatski i srpski narod neće i ne može zaboraviti, da je hrvatsko-srpski razdor najjače bjesnio za najgore strahovlade grofa Khuena Hedervarija i da je baš Khuen imao najviše razloga, da nieti taj razdor, da može lakše pašovati nad Hrvatima i Srbima. Isto tako ne će hrvatski i srpski narod zaboraviti, da su strašne demonstracije protiv Srba u Zagrebu g. 1902. vješto inscenirane sa stanovite strane, jer se je izvjesnim krugovima činilo, da u glavnom gradu ima previše srpskih dućana, te su stoga nahuškali nepromišljeno pučanstvo, da te dućane uništi i demolira. Neka znadu sramotno poražena gospoda, da se stara vremena neće povratiti. I hrvatski i srpski narod je pod pritiskom magjaronskog režima postao promišljeniji i danas bolje shvaća svoje interese. Tko je gledao upravo izbornu disciplinu opozicionalnih izbornika kod posljednjih izbora, morao se bar sada uvjeriti, da nemire i neredne kod izbora nisu, oni izazvali, nego ona gospoda, koja su držala, da se bez žandara i brahija ne mogu obaviti izbori. Hrvatski i srpski izbornici pokazali su kod posljednjih izbora svojim držanjem veliku svoju zrelost, pa nam je baš ova zrelost najboljim jamstvom, kako se neće dati zavesti Srbi i Hrvati ni od koga, da upanu u stari razdor i neslogu«. ⁴⁷

- 1 V. Dedijer, Sarajevski Atentat, Bgd, 1966.
M. Gross, O naciontlnom pitanju u Hrvatskoj u vrijeme krize dualizma, JIČ, 1964/2, str. 3—15.
Vaso Bogdanov, Historija političkih stranaka u Hrvatskoj, Zagreb, 1958.
D. Janković, O političkim strankama u Srbiji XIX veka, Bgd. 1951.
D. Tomašić, Politički razvitak Hrvata, Zgb. 1938.
V. Strugar, Jugoslavenske socijaldemokratske stranke 1914—1918. Zgb, 1963.
- 2 Isto kao pod 1; Milan Marjanović, Savremena Hrvatska, Bgd, 1913; Ivan Ribar, Iz moje političke suradnje, Zgb, 1965.
Čubrilović-Čorović, Srbija od 1858—1903, Bgd, 1934
Šidak, Gross, Karaman, Sepić, Povijest hrvatskog naroda g. 1860—1914. Zagreb, 1968.
- 3 Isto, kao pod 1—4; V. Novak, Antologija jugoslovenske misli i narodnog jedinstva, Bgd, 1930.
- 4 M. Marjanović, Savremena Hrvatska, Bgd, 1913, str. 133.
M. Patković, Skupštinski pokret 1903. godine u Slavoniji, Osječki zbornik br. XI/1967, str. 208—209, 212.
- 5 O političkom karakteru i klasnoj opredjeljenosti političkih stranaka u buržoaskom društvu vidi D. Janković, O političkim strankama u Srbiji XIX veka, str. 8—23.
- 6 Sva opoziciona glasila stalno su upozoravala na sprovođenje zakona o novim saborskim izborima. Birače su upozoravali na svoja prava, korištenju izbornih lista ističući da pravo ima svaki građanin koji je u bilo kojoj općini Hrvatske i Slavonije stekao zavičajno pravo, ako je navršio 24 godine, te koji imaju koje od svojstava naznačenih u glavama 5 i 6 izbornog zakona. O tome vidi Narodnu obranu br. 4/6. I 1906, str. 1, Izbori su blizu. — Mnogi uvodnici u opozicionoj koaliranoj štampi isticali su da se u vrijeme izborne borbe opozicioni kandidati Koalicije moraju boriti ne samo protiv mađarona, frankovaca, nego i protiv furtimaša i Radićevaca.
Već početkom 1906. godine štampa objavljuje značajnije tekstove koji govore u prilog politike novoga kursa i sloge Hrvata i Srba. Tako je »Obzor« 10. I 1906. godine, str. 3 objavio dva Strossmayerova pisma iz zaostavštine Zmaja Jovana Jovanovića. Pisma su iz 1885. i 1886. godine. U njima Strossmayer iznosi svoj poznati stav o neophodnosti sporazuma Hrvata i Srba. Kao i Strossmayer, Zmaj se također zalagao za slogu Srba i Hrvata iznoseći te ideje u svojim patriotskim pjesmama u kojima je osuđivao svakog Srbina koji je radio protiv te sloge.

Obzor je u broju 88/31. III 1906, str. 2 objavio još dva veoma značajna Strossmayerova pisma upućena drugom srpskom vojvođanskom političaru Mihajlu-Politu Desančiću. Ona predstavljaju odgovor Strossmayera na upućenu čestitku Politovu. Navodimo oba pisma u cjelini.

I

Dragi moj brate i prijatelju!

Hvala milijun puta na čestitki, Bog Vas uzdržao 90 godina u životu na korist svoju i svete istine svoje i na korist naroda svoga, komu služite pod dvostrukim imenom. Ne mogu reći, koliko želim u svojoj kući, dok sam još živ i zdrav, srdačno zahvaliti. Vi ste slavan čovjek, vječiti u narodu svome i pred Bogom. Ako Vas igda povede udes u ove strane, a ja još živim, molim Vas, da moju kuću smatrate kano svoju vlastitu. Stoput Vam zahvaljujem i ljubim Vas pred Bogom, koga se nadam s Vama hvaliti na sve vieke.

Vaš prijatelj Josip Juraj biskup.

9. II 904.

II

Dragi moj prijatelju Politu!

Zahvaljujem Vam najtoplije na krasnoj Vašoj čestici o mojoj godišnjici. Isto Vam tako liepo hvala na počasti, koju ste mome imenu i dobroj stvari našega naroda u »Braniku« toga dana iskazali.

Ja sam vazda jednakom ljubavi radio za dobro Hrvata i Srba, a radili ste tako i Vi. Ako nismo uspjeli, nismo krivi, ali sam uvjeren da će nadoći vrijeme, kada će okolnosti naše ljude s jedne i s druge strane prisiliti, da rade o ljubavi i slozi, a ne o razdvajanju, pa još u jednoj kući. Mi ne tražimo ničije štete, nego samo vlastiti razvitak na Bogom samim danoj nam podlozi.

Preporučujem se i nadalje Vašoj ljubavi i dobroj uspomeni.

U Đakovu 15. II 905.

Josip Juraj biskup.

Polit Desančić je na ovo drugo pismo, nakon mjesec dana, odgovorio za javnost istakavši da za Srbe i Hrvate ova Štrosmajerova razmišljanja treba da posluže kao amanet i opomena svima koji rade protiv sloge dva naroda.

⁷ Kasino je bio u Donjem Gradu na današnjem Trgu Vladimira Nazora.

⁸ To je vrijeme intenzivnog cionističkog pokreta u Hrvatskoj. Ovaj pokret jevrejskog nacionalizma nalazi najviše pristalica među jevrejskom srednjoškolskom omladinom. U vezi s tim i na tom programu održavaju se đački cionistički sastanci. Takav sastanak je održan i u Osijeku. Tih dana je jedan osječki cionistički jevrejski omladinac objavio članak u đačkom cionističkom listu »Unsere Hoffnung« koji je izlazio u Beču. U članku ističe, da osječko jevrejsko građanstvo stoji izvan jevrejskog cionističkog pokreta, kao i da kod omladine nije cionizam dovoljno zastupljen. Naprotiv, kaže spomenuti člankopisac, mnogi jevrejski omladinci i dalje su članovi raznih hrvatskih društava, a da pri tome nitko ni ne pomišlja na osnivanje jevrejskog gimnastičkog društva ili čitaonice. Osim toga, navodi podatak da u južnoslavenskim zemljama živi oko 60.000 Jevreja, a da nemaju ni jedan list na hrvatskom ili srpskom jeziku. No, ipak se po mišljenju autora spomenutog članka, nešto radi u pravcu ostvarivanja cionističkog programa. Naime osnovan je kurs hebrejskog jezika u Virovitici sa 25 polaznika, kojima poduku daje kantor H. Kischitzky. Tada se radilo o sličnim akcijama, kao i organiziranju cionističkog kongresa u Hrvatskoj da bi se na njemu udarili organizacioni temelji cionizma u Hrvatskoj.

Cionizam je pokret, koji teži nacionalnom preporodu i okupljanju Jevreja u obnovljenoj nacionalnoj državi (naziv je dobio po brdu Zion ili Sion kod Jerusalima na kojem je bio izgrađen jerusalimski hram, u prenesenom smislu političko, vjersko i kulturno središte Jevreja).

Nakon Francuske revolucije u Evropi je smatrano da će jevrejski problem biti riješen političkom emancipacijom, te kulturnom i društvenom asimilacijom Jevreja. Međutim ovo je dalo samo djelomične rezultate uglavnom u Zapadnoj i Srednjoj Evropi. U carskoj Rusiji Jevreji su i dalje živjeli u getu, a u Njemačkoj se u drugoj polovici 19. stoljeća javlja antisemitizam. Ova pojava se kobno odrazila na položaj Jevreja u Rusiji, gdje dolazi do teških progona Jevreja. Stoga nije slučajno što su se preteče cionizma javile upravo u Rusiji među ruskim Jevrejima. U Rusiji nastaje 70-tih godina pokret CHOVEVEI ZION među Jevrejima. I prvi iseljenici pošli su u Palestinu

iz Rusije i tamo 1882. godine osnovali naselje Rišon le Zion u blizini Jafe. Međutim stvarni pokretač i organizator cionizma kao nacionalno-političkog pokreta općeevropskog razmjera bio je Theodor Hertzl sa svojim djelom »Der Judenstaat« (1896.). Iako je smatrao asimilaciju individualno poželjnom, on je pod utiskom antisemitskih progona i Dreyfusove afere u Francuskoj zaključio, da vanjski pritisak upravo prisiljava Jevreje da se opet okupe kao nacija na jednom teritoriju. On je stoga sazvaio I cionistički kongres u Baselu na kojem je izgrađena cionistička organizacija i prihvaćen program pokreta. Na taj način su otpočela nastojanja za stvaranjem jevrejske države, dok konačno pola stoljeća nakon I cionističkog kongresa nisu Jevrejski nacionalni savjet i Sveopći cionistički savjet proglasili 14. V 1948. godine stvaranje države Izrael.

O cionizmu i antisemitizmu vidi:

Narodna obrana br. 24/31. I 1906., str. 2, Zionizam u Osijeku;

Albert Vajs, O antisemitizmu pre i za vreme nacizma, Jevrejski almanah 1963—1964., Bgd, str. 13—35;

Enciklopedija Leksikografskog zavoda, tom 2, Zgb, str. 67.

⁹ Narodna obrana br. 42/21. II 1906., str. 1, Riečka konferencija.

¹⁰ Narodna obrana br. 44/23. II 1906., str. 1, O riečkom sastanku; Beogradski dnevnik »Politika« tih dana je predlagao da se konferencija hrvatskih, srpskih i mađarskih delegata održi u Beogradu ukoliko im to vlasti ne omoguće na Rijeci. »Politika« je isticala da bi ne samo Beograd, nego i cijela Srbija pozdravila ovu konferenciju kao manifestaciju ljepše budućnosti srpskog, hrvatskog i mađarskog naroda. O ovome vidi Narodnu obranu br. 47/27. II 1906., str. 1 Politika i riečka rezolucija.

¹¹ Narodna obrana br. 64/18. III 1906., str. 1.

¹² Narodna obrana br. 93/21. IV 1906., str. 1, Raspust sabora,

Narodna obrana br. 94/22. IV 1906., str. 1, Raspis novih izbora,

Narodna obrana br. 95/23. IV 1906., str. 1, Novi izbori raspisani su na dan 3., 4. i 5. svibnja.

Političke prilike koje su prethodile događajima 1906. godine, a napose oni iz 1905. godine od posebnog su značaja za razumijevanje i djelovanja opozicionih snaga tadašnje Hrvatske, Slavonije i Dalmacije. Sva unutrašnja zbivanja Hrvatske su u uskoj vezi sa događajima u Mađarskoj odnosno sa političkim pretenzijama određenih snaga Habsburške Monarhije, koje su po svaku cijenu nastojale održati status quo. Naime, velikoaustrijska centralistička struja oko dvora, nastojala je na početku XX stoljeća, kao što je to činila i u prošlom stoljeću da provodi istu politiku pronalazeći najpogodnije načine za umirivanje najjačih protivnika bečkog centralizma. Najveći protivnik toj politici bila je Mađarska s kojom je bečki dvor morao načiniti kompromise, ali je i pored toga stalno dolazilo do povremenih kriza. Mađari nisu bili zadovoljni stanjem poslije Nagodbe i to je povremeno dovodilo do političkih poremećaja. 1905. godina označava se kao vrhunac krize dualističkog sistema Habsburške monarhije. Mađarska opozicija traži potpunu samostalnost na principima personalne unije. To je bio udarac bečkom centralizmu. U kontekstu tih događaja svaki savez Hrvata i Mađara išao je na štetu i bio bi poguban za velikoaustrijsku politiku. Isti značaj imalo je i svako međusobno približavanje progresivnih snaga hrvatskog i srpskog naroda u Hrvatskoj i uopće u monarhiji.

U 1905. godini najznačajnija su tri događaja: Riječka rezolucija, Zadarska rezolucija i Hrvatsko-srpska koalicija. 2. X 1905. sastalo se na Rijeci 40 hrvatskih zastupnika iz Hrvatske, Dalmacije i Istre, koji su donijeli Riječku rezoluciju. Ona podržava opravdanu borbu mađarskog naroda protiv Beča dajući mu svesrdnu pomoć, ali uz uvjet da Mađari unesu u svoju borbu zahtjev prisajedinjavanja Dalmacije Hrvatskoj, da Hrvatskoj zajamče ustavne slobode i autonomna prava Hrvatske prema Ugarskoj, te da pristanu da se odnosi između Hrvatske i Ugarske revidiraju u smislu da hrvatskom narodu bude zajamčena politička, financijska, ekonomska, kulturna samostalnost i slobodni razvitak. 26. X 1905. godine sastalo se 25 srpskih zastupnika u Zadru koji donose Zadarsku rezoluciju. Ova ističe simpatije borbi Mađara za samostalnost i slobodu i pridružuje se riječkoj rezoluciji u svim zahtjevima, pa i u pitanju sjedinjavanja Dalmacije s Hrvatskom, traži ravnopravnost narodnosti u Ugarskoj i ravnopravnost Srba i Hrvata u Hrvatskoj.

Ove rezolucije su šokirale Beč, a Mađare je ovo privolio na pregovore sa političarima novoga kursa u Hrvatskoj i Dalmaciji. Nakon niza poteškoća

dolazi do osnivanja Hrvatsko-srpske koalicije koja je obuhvaćala ove stranke: Hrvatsku stranku prava, Hrvatsku naprednu stranku, Srpsku samostalnu narodnu, Srpsku narodnu radikalnu stranku i povremeno Socijaldemokratsku stranku. Koalicija se prvi puta predstavlja javnosti sa svojim izbornim proglasom od 11. XII 1905. Proglas je imao izrazito buržoasko-demokratski program u skladu s politikom »novoga kursa«, a to je da će se boriti za ustavne i nacionalne slobode oslanjane na najšire slojeve puka, a za opće pravo glasa, demokratske slobode, zaštitu seljačkog posjeda i radničko zaštitno zakonodavstvo, te ravnopravnost srpskog i hrvatskog naroda.

Koalicija je značila veliki udarac velikoaustrijskom krugu oko Franje Josipa što je svojom proklamancijom o suradnji sa Mađarima i hrvatsko-srpskom slogom potvrdila. Stoga će ovaj krug učiniti sve da dokaže kako su obje koalicije u direktnom kontaktu sa Beogradom i da tako uguše svaki pokušaj sprečavanja politike velike austrijske centralizirane monarhije. Isto tako će kompromisnim putem Bečki dvor odlagati svaku političku krizu. Tako je i Mađarska koalicija, na čelu s nezavisnom strankom, došla na vlast marta 1906. godine, i sklopila kompromis sa kraljem napuštajući svoj program potpune privredne neovisnosti i samostalnosti mađarske vojske. To će imati negativne posljedice za odnose između Hrvatsko-srpske koalicije i Mađarske koalicije tim više što će mađarski imperijalizam također ponovno doći do izražaja u svojim pretenzijama prema integritetu Hrvatske.

¹³ O Khuenovom izbornom sistemu i izornoj geometriji vidi djelo Vase Bogdanova: *Historija političkih stranaka u Hrvatskoj*.

¹⁴ N. obrana br. 95/23. IV 1906., str. 1: kaže se da će se izbori obaviti ovim redom na cijelom području Slavonije i Srijema:

3. V 1906. godine: Osijek I, Osijek II, Bjelovar, Hercegovac, Nova Gradiška, Daruvar, Pakrac, Požega, Garčin, Virovitica, Slatina, Donji Miholjac, Našice, Valpovo, Vukovar, Dalj, Šid, Morović, Mitrovica, Irig, Stara Pazova, Bošnjaci.

4. V 1906. godine: Martinci, Ruma, Sremski Karlovci, Cerna, Brod.

Narodna obrana u broju 102/30. IV 1906., str. 3 već krajem aprila ističe i objelodanjuje spisak izbornika za Donji grad, za vladinog kandidata i opozicionog. Prema tome izvještaju Bogdan Penjić je imao 248 izbornika, a dr Vladimir Kovačević 245, što znači da je opozicioni kandidat imao samo 3 izbornika manje od vladinog. Iz priloženog popisa prezimena izbornika može se zaključiti da su mnogi Penjićevi izbornici bili Nijemci ili Jevreji, ali je bilo i Hrvata Srba, dok su Kovačevićevi izbornici bili u većini Hrvati i Srbi.

¹⁵ Narodna obrana br. 95/23. IV 1906., str. 2, Na znanje.

¹⁶ Narodna obrana br. 96/24. 1906., str. 1, Raspisani izbori.

¹⁷ Narodna obrana br. 97/25. IV 1906., str. 1, Izborni pokret.

Ante Pinterović je poznat hrvatski opozicioni političar koji se istakao u političkom radu već u skupštinskom pokretu 1903. godine i već tada pridobio simpatije ne samo hrvatskog stanovništva, nego i srpskog u gradu Osijeku. Stoga je njegova popularnost u ovim danima porasla.

O djelovanju Pinterovića, Lorkovića, Bedenića, Muačevića, Kovačevića i drugih osječkih opozicionih političara u 1903. godini vidi M. Patković, *Skupštinski pokret 1903. godine u Slavoniji*, Osječki zbornik br. XI/1967. 185—216. Narodna obrana je upoznavala svoje čitaoce sa stanjem na cjelokupnom terenu Slavonije i Srijema. Tako je u svom br. 96/24. IV 1906. godine u izbornim vijestima dala pregled stanja i kandidata. Ističe da udružena opozicija ima 19 kandidata u Slavoniji i Srijemu, dok mađaroni imaju 26, a frankovci samo 2 kandidata i to u Brodu dr Aleksandra i u Cerni dr Iliju Abjanića. Napominje se da frankovci žele postići u ovim izborima smutnju, a to da ide na vodenicu mađaronima. U vezi s tim navodi se primjerice situacija u Brodu, kako su naime frankovci pokušali onemogućiti opoziciju na čelu sa dr Brlićem, ali se opozicioni kandidat nada izornoj pobjedi.

¹⁸ Narodna obrana br. 98/26. IV 1906., str. 1, Proglas združene hrvatske i srpske oporbe.

¹⁹ Narodna obrana br. 99/27. IV 1906., str. 1, Proglas hrvatske i srpske koalicije.

²⁰ Narodna obrana br. 99/27. IV 1906., str. 2, Izborne viesti. — Tačkovićevo svratište bilo je na današnjem Nazorovom trgu, Donji grad.

²¹ Isto, str. 2.

²² Isto, str. 2.

²³ Narodna obrana, br. 100/28. IV 1906., str. 1, 2.

- ²⁴ Narodna obrana br. 101/29. IV 1906., str. 1, 2. — Ovo je aluzija na Weiszmayerovo oskudno znanje našeg jezika. O. Weiszmayer je bio poznati financijski stručnjak u Osijeku. Narodna obrana br. 103/1. V 1906., str. 1, Weiszmayer i hrvatski jezik.
- ²⁵ Narodna obrana br. 102/30. IV 1906., str. 1, 2. Manifestacija narodne misli i ustavne slobode u Osijeku.
- ²⁶ Isto, str. 1.
- ²⁷ Narodna obrana br. 103/1. V 1906., str. 1, 2. Mađaronske presije u Donjem gradu. — U neposrednoj blizini Osijeka, kao i u drugim izbornim kotarevima Slavonije, bilo je slično stanje. Naime opozicioni kandidati dobijali su simpatije izbornika, a režim je na sve moguće načine to sprečavao odnosno vršio pritisak na izbornike da glasaju za mađaronske kandidate.
- Predstavnici upravne vlasti, režimski činovnici htjeli su pod svaku cijenu falsificirati izbore, onemogućiti opozicione kandidate, a posebno su onemogućivali izborni red po selima. Tako su za vrijeme tih izbornih dana, u selu Vuki kraj Osijeka, režimski činovnici, videći da će opozicioni kandidat dr Ante Bedenić dobiti izbornike, učinili sve da se to ne dogodi. Slično se dogodilo i u Širokom Polju prema monsignoru Cepeliću. Kada su iscrpli sva druga sredstva protiv opozicionih kandidata onda su mijenjali izborne liste, pa su u izbore uvrstili maloljetnike — općinske pisare od 18—19 godina i mnoge druge, koji nisu imali pravo glasa, dok su druge, koji su po zakonu imali pravo glasa brisali iz spiskova. Osim toga izborne listine nisu bile izložene u svakoj općini, nego su se nalazile u središtima općinskih poglavarstava gdje nije mogao dobiti uvid u te liste ni opozicioni kandidat, pod uobičajenim izgovorom, da su one pod ključem.
- O ovome vidi:
- Narodnu obranu br. 104/1. V 1906., str. 2, 3 i Narodnu obranu br. 116/11. V 1906., str. 2; Ivan Ribar, Iz moje političke suradnje.
- ²⁸ Narodna obrana br. 105/2. V 1906., str. 1, Šta će sada mađaroni; Narodna obrana 100/28. IV 1906., str. 1, 2. Narodna obrana br. 101/29. IV 1906., str. 2.
- ²⁹ Narodna obrana br. 103/1. V 1906., str. 1.
- ³⁰ Narodna obrana 106/2. V 1906., str. 1, Izbor u valpovačkom kotaru.
- ³¹ Narodna obrana br. 107/2. V 1906., str. 1, Izbori u Osijeku; — O djelovanju socijaldemokracije u Slavoniji i Hrvatskoj pogledati V. Korać, Povijest radničkog pokreta u Hrvatskoj i Slavoniji, knjiga I, Zgb, 1929.
- ³² Narodna obrana br. 110/5. V 1906., str. 1, Dr. Anti Pinteroviću.
- ³³ Isto, str. 1, Magjaroni na umoru.
- ³⁴ Dr Pinterović je bio izvan stranaka, a dr Vladimir Kovačević član Hrvatske stranke prava.
- ³⁵ Narodna obrana br. 108/3. V 1906., str. 1, Izborne viesti.
- ³⁶ Isto.
- ³⁷ Narodna obrana, br. 109/4. V 1906., str. 1, Saborski zastupnici.
- ³⁸ Isto, str. 2, Veliki dan.
- ³⁹ Isto. Sudbina mađaronske stranke bila je zapečaćena već prvi dan izbora. Prvog dana od 53 izborna kotara, u kojima su održani izbori u 33 kotara narodna stranka je potpuno potučena, a njezinih kandidata izabrano je samo 20. U dva kotara opozicija dolazi u uži izbor, pa se pretpostavlja da će u konačnom ishodu izbora i pobijediti, dok je u jednom kotaru uslijed nemira izbor obustavljen. Narodna obrana 109/4. V 1906., str. 1.
- ⁴⁰ Narodna obrana br. 109/4. V 1906., str. 2.
- ⁴¹ Isto.
- ⁴² Isto.

Ove izborne pobjede u gradu Osijeku predstavljale su pobjedu politike novoga kursa protiv koje su bili ne samo mađaroni, nego i Radićevci i frankovci. Ovi posljednji su u toku izborne borbe činili sve protiv kandidata koalicije i protiv hrvatsko-srpske sloge. U Slavoniji nisu imali nigdje uspjeha osim u vinkovačkom izbornom području. Obzirom na konvencionalni metod kojim su se frankovci služili prilikom političkih manifestacija, navodimo impresije očevida i suvremenika dr Ivana Ribara, koji je, to opisao ovako:

»Pobjeda frankovačkog kandidata u Slavoniji bila je urnebesno proslavljena na biralištu u Cerni i u Vinkovcima od frankovačke rulje. Stotine i stotine seljačkih zaprega, kao i desetine i desetine konjanika ukrašenih peškirimima sa seoskom muzikom, djevojkama u kolima obučenim u svečane bogate

haljine pratili su svog izabranog zastupnika kući u Vinkovce. Vojnička truba najavila je dolazak. Na trgu dočekani su sa muzikom, govorima agitatora i zastupnika, a djevojke su povele dugo slavonsko kolo uz pjesme rugalice na račun nas vinkovačkih naprednjaka. Zastupnik Abjanić zauzeo je pozu Eugena Kvaternika u času kada je stao na čelo pobunjenika u Rakovici na Kordunu. Svoj govor završio je riječima: da živi nezavisna država Hrvatska u okviru prejasne habsburške monarhije; smrt svima izdajnicima Srbima i posrbicama. Dok je Kvaternik podigao bunu protiv Austrije i dinastije i zato ubijen od njihove soldateske, on, Abjanić, veličao ih je i dobro im poslužio«. (I. Ribar, Iz moje političke suradnje, Zgb., 1965., str. 77.)

⁴³ Narodna obrana br. 109/4. V 1906., str. 2. — Biralište je bilo u donjogradskoj osnovnoj školi gdje se danas nalazi osnovna škola »Bratstvo i jedinstvo«.

⁴⁴ Narodna obrana, br. 109/4. V 1906., str. 2. 3.

⁴⁵ Narodna obrana, br. 111/6. V 1906., str. 1, Hrvati i Srbi.

⁴⁶ Isto.

⁴⁷ Isto.

DER SIEG DER OPPOSITION BEI DEN WAHLEN FÜR DEN KROATISCHEN LANDTAG IN OSIJEK IM JAHRE 1906

Die Stadt Osijek bildete in Slawonien den Mittelpunkt des Wahlkampfes für den kroatischen Landtag im Jahre 1906. Nach Zagreb war das das stärkste wirtschaftliche, kulturelle und politische Zentrum des damaligen Kroatiens und daher war jedes Ereignis, das sich hier abspielte, von grosser Bedeutung. Deshalb wurden die Vorbereitungen für die Wahlen, der Wahlkampf, der Verlauf der Wahlen und die Resultate in ganz Kroatien und Slawonien mit grösstem Interesse verfolgt. Ausserdem war Osijek der Mittelpunkt der vereinten kroatisch-serbischen Opposition für Slawonien und so war es zu erwarten, dass die oppositionellen Kräfte dieser Region im Zentrum selbst bei den Wahlen trachten werden eine solche Stellung zu gewinnen, dass die kompromittierte nationale Partei zurückgedrängt und der Wahlsieg gesichert wird. Die Anführer der Osijeker Opposition Dr. Dragutin Neuman, Dr. Antun Pinterović, Dr. Vladimir Kovačević, Dr. Ante Bedenić, Dr. Franjo Papratović, Dr. Jovan Muačević, Vaso Muačević und andere traten deshalb in der Wahlkampagne vor dem Monat Mai 1906 bei zahlreichen Versammlungen und bei anderen Anlässen politischer Manifestationen in einen offenen Kampf gegen die regimiefreundliche nationale Partei und für die neue politische Richtung im Geiste der Beschlüsse von Rijeka (Riječka rezolucija).

Bei diesen Wahlen für den kroatischen Landtag kam es in Osijek zu einer Polarisation aller gesellschaftlichen Strukturen und ihrer politischen Orientierung. Die ganze Stadt war politisch erhitzt und das hatte auch in der Provinz seinen Widerhall. Die Wahlen selbst wurden am 4. Mai 1906 abgehalten. Der Kandidat des oberstädter Wahlbezirkes für die nationale Partei war Oskar Weismayer, für den unterstädter Wahlbezirk Bogdan Penjić, während die Kandidaten der Opposition Dr. Antun Pinterović für die Oberstadt und Dr. Vladimir Kovačević für die Unterstadt waren. Die Resultate der Wahlen waren folgende: Dr. A. Pinterović 419, Oskar Weismayer 313 Stimmen; Dr. V. Kovačević 250, Bogdan Penjić 255 Stimmen. In der Unterstadt hatte also die nationale Partei mit fünf Stimmen Mehrheit gesiegt, was aber auf verschiedene Machinationen zurückzuführen ist. In der Oberstadt hatte Dr. Pinterović seinen Gegner mit einer Mehrheit von 105 Stimmen besiegt. Für das ganze Stadtgebiet ergab sich für die Opposition ein Sieg von 101 Stimme.

Dieses Wahlergebnis bedeutete einen Sieg der Ideen, die in den Beschlüssen von Rijeka festgelegt waren, den Sieg der Eintracht der Kroaten und der Serben, des oppositionellen unabhängigen Bürgertums über die konservative, regimiefreundliche nationale Partei. Der Ausgang der Wahlen in Osijek war für das gesamte Wahlergebnis in Kroatien und den Sieg der kroatisch-serbischen Koalition von ausschlaggebender Bedeutung.

Dr Dragutin Neuman

Dr Ante Pinterović

Dr Vladimir Kovačević

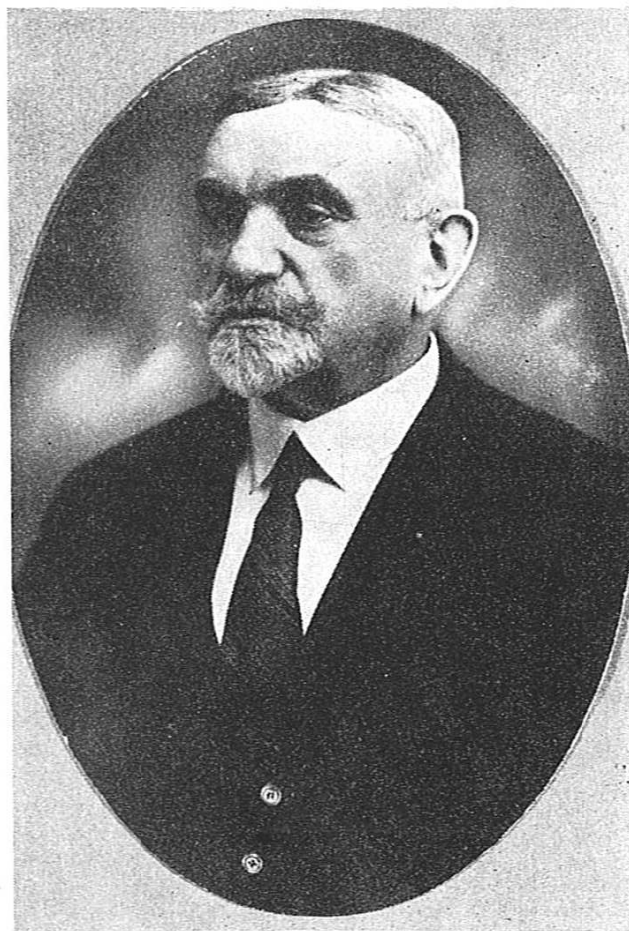
Dr Ante Bedenić

Dr Franjo Papratović

Dr Jovan Muačević

Oskar Weismayer

Vaso Muičević

Bogdan Penjić